

KÖZÖS EURÓPAI NYOMOZÓCSOPORTOK A KÉSZENLÉTI RENDŐRSÉG NEMZETI NYOMOZÓ IRODA GYAKORLATÁBAN

Az Európai Unióban egyre nagyobb szerepet kapó közös európai nyomozócsoportok vizsgálatát választottuk kutatási témául, mert mint szervezeti forma teljes egészében a jelenlegi szervezett bűnözői kihívásokra reagál. A bűnözői csoportok közötti határon átnyúló együttműködés egyre kiterjedtebb irodalma¹ miatt érdemes szervezeti szempontból vizsgálni a szervezett bűnözői csoportok elleni hatékony, nemzetközi fellépést is. Jelen szövegben elsősorban a Joint Investigation Team-ek, mint az európai bűnüldözés benchmark-ját foglaljuk össze, hogy aztán konkrét egyelőre magyar tapasztalatok alapján a nyomozócsoportok hatékonyságát vizsgáljuk.

Annak ellenére, hogy a JIT-et a bűnüldözés korunk korszerű és hatékony eszközének tekintették létrehozói, a várt eredményekkel ellentétben sokkal alacsonyabb számú JIT alakult meg Európa szerte, mind az emberkereskedelem elleni fellépésben, mind más bűncselekmények nyomozati munkájában.² Az, hogy a JIT kialakítása mögötti politikai szándék mennyire valósult meg, mennyiben illeszkedik a rendészeti és igazságügyi szervek gyakorlatához, vitatott nemzetközi szinten.³ Hasonló kérdések merülhetnek fel a magyar szervek részvételével kapcsolatban. Magyarország először 2011-ben vett részt JIT-ben az ún. bunda, finn fedőnevén a VETO (fogadást jelent) ügyben, ahol sportesemények meghamisítását folytató nemzetközi bűnszervezetet számoltak fel közös európai nyomozócsoportban. Azóta már összesen több mint 12 JIT-ben folytatott büntetőeljárásban vett vagy vesz részt Magyarország.

Az Emberkereskedelem elleni nyomozásban a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (továbbiakban KR NNI) Emberkereskedelem Elleni Alosztályán dolgozó nyomozók elsősorban azok a kollégák, akik a nemzetközi és európai megkeresésekre reagálnak a külföldön magyar nőket érintő emberkereskedelem kapcsán. Magyarország aktív jelenlétét igazolja, hogy 2013. óta összesen 7 közös nyomozócsoportot létesítettek a hazai rendőri szervek emberkereskedelem elleni nyomozásban, amelyek közül 3 jelenleg is folyamatban van, illetve több újabb megállapodás áll előkészületi szakaszban.

A hazai hatóságok például a 2013-ban megalakult Birkhill fedőnevű JIT-ben az Egyesült Királysággal működnek együtt, a szintén 2013.-ban aláírt Galaton-Apus JIT-ben a belga és a holland hatóságokkal, a Szegeden lefolytatott Fortune JIT-ben Franciaországgal,

¹ Érzékletes összefoglalását adja: Ernesto U. Savona: Introduction – Organized Crime Numbers. In: Ernesto U. Savona – Francesco Calderoni: Criminal Markets and Mafia Proceeds. Routledge, London, 2015. 1–10. o.

² Bart de Buck: Joint Investigation Teams: The participation of Europol officials. ERA Forum 2007/8. 253–264. o.

³ Ludo Block: Joint Investigation Teams: The Panacea for Fighting Organised Crime? Paper for the ECPR Annual Conference. 2011

illetve Hollandiával a Wimber-JIT-ben. Ezen felül több más üzletszerű kerítés és emberkereskedelem bűncselekménye miatt folytatott büntetőeljárásban merült fel a közös nyomozócsoport megalakításának gondolata, ami azonban több okból nem jött létre.

Tanulmányunkban ennek az együttműködési és nyomozati formának a hatékonyságát vizsgáljuk a Magyarországról kiinduló emberkereskedelemmel kapcsolatban. Célunk feltárni, hogy hogyan működik egy ilyen nyomozócsoport a gyakorlatban, hogyan illeszkedik a magyar rendészeti és igazságügyi szervek munkájához, szervezeti kultúrájához; hogyan értékeli, milyen előnyeit és hátrányait látják – élik meg a nyomozók és az ügyészek a közös európai nyomozócsoportnak. Bűnügyi akták valamint a nyomozóhatóság és az ügyészség munkatársaival készített félig strukturált interjúk alapján vizsgáljuk a JIT-ek megítélését, működését és hogy milyen ügyekben alkalmazható eredményesen. Tanulmányunkban első sorban nem a jogi keretekre fókuszálunk,⁴ hanem a nyomozóhatóság és az igazságügyi szervek gyakorlati tapasztalatára. Először röviden bemutatjuk közös európai nyomozócsoport jogi formájának kialakulását, majd az emberkereskedelem helyzetét Magyarországon. Ez követően az interjúk és az akták alapján kifejtjük az emberkereskedelem elleni fellépés lehetőségeit és akadályait a JIT keretein belül.

A JIT létrehozása alapvetően múlik a nyomozóhatóság és az ügyészség szándékán, amihez ismerni kell ezt a fajta nyomozati munkát. Azonban a JIT-ről csak limitált számú képzés áll rendelkezésre mind az ügyészség mind a nyomozóhatóság tagjai számára, ahogy interjúkból megtudtuk. Így ahhoz, hogy valaki JIT létrehozását javasolja az adott általa nyomozott ügy esetében, ahhoz kellő információval kell rendelkeznie ennek menetéről, és kell egyfajta „bátorság” is, ahogy több interjú alanyunk megfogalmazta.

Mind a nyomozóhatóságra, mind az ügyészségre jellemző, hogy munkájuk során alapvetően a korábbi tapasztalatokra építenek. Kutatások sémaelmélet alapján vizsgálták a rendészeti szervek tevékenységét és arra a megállapításra jutottak, hogy a szervezeti változást nagyban gátolja a tapasztalati úton való tanulás elsődlegessége, a bevett gyakorlatok ismétlése.⁵ Ez nem csak a büntetőjogi változások alkalmazásának folyamatát lassítja meg, hanem az újfajta nyomozati technikák alkalmazását is. Ezt korábbi, Eurojust és Europol által koordinált felmérések is kimutatták, hogy bár a tagországokban meg van teremtve a szükséges jogi környezet, mégsem jön létre az elvárt, vagy remélt számú közös európai nyomozócsoport. Ennek megváltoztatására, és az információhiány jelentőségét felismerve alakult ki a nemzeti JIT szakértők hálózata, és minden tagországból szakemberek rendszeres képzése, akik a megszerzett tudást tovább tudják adni a nyomozóhatóság és az igazságügyi szervek képviselőinek. Interjú alanyaink is arról számoltak be, hogy a JIT

⁴ Részletes feldolgozását adja: Nagy Judit: Közös nyomozócsoportok az Európai Unió tagállamai közötti büntügyi együttműködésben. PhD Értekezés. Budapest, 2010

⁵ Amy Farrell - Rebecca Pfeffer - Katherine Bright: Police perceptions of human trafficking. Journal of Crime and Justice. 2015/3. 315-333. o.

létrehozásának eldöntésében nagy szerepe volt a JIT szakértőkkel való egyeztetés, illetve ezt megelőzőleg a JIT-ről szóló nemzetközi képzés.⁶

Ezen felül a JIT-ben való részvétel nyelvi kompetenciákat is igényel mind az ügyészség és a nyomozóhatóság részéről is, és egy várhatóan több évig tartó, intenzív munkafolyamatban való részvételt. A különböző szervek részéről tehát az erőforrásokkal való gazdálkodás is elsődlegesen meghatározó a JIT-tel kapcsolatos döntésben, és az ehhez való hozzáállásban. A túlterheltség és a magas ügyszám ugyanis szinte általános mind a nyomozóhatóság, mind az ügyészség szervezeti egységeiben.

Magyarországon a legalitás elve miatt minden bűncselekményben egyaránt meg kell indítania az eljárást a területileg illetékes rendőrkapitányságnak. A kisebb bűncselekmények abszolút túlsúlya pedig leterhelté teheti a rendőrségi szervezetet. Ugyanakkor ez a fajta leterheltség és szervezeti hatékonysági korlát érezhető a kiemelt bűncselekményekkel foglalkozó rendőri szervek esetében is. Hazánk ugyanis nem rendelkezik olyan szervezeti erőforrást jelző rendszerrel, mint a holland rendőrségnél alkalmazott módszer, amikor egy-egy szervezett bűnözői csoport elleni nyomozás előtt felderítő munkával szereznek be adatokat azért, hogy meg tudják becsülni körülbelül mekkora költséget emésztene fel a felderítése a csoportnak illetve az mekkora idővesztést jelentene a hatóságok számára, amíg más ügyekkel nem tudnának foglalkozni. Az erre való igény, és a tudatos erőforrásmenedzsment megjelent több, a Nemzeti Nyomozó Irodánál készített interjúnkban is, ennek gyakorlati kivitelezése azonban nehézségekbe ütközik.

A JIT keretében történő, egy adott elkövetői csoportra fektett kiemelt mértékű erőforrás mindenképp egy stratégiai megfontolás eredménye, amiben elsődleges fontosságú azt mérlegelni, hogy a nyomozásban milyen jellegű és intenzitású nemzetközi együttműködésre lesz igény. Ugyanis rengeteg egyeztetés, adminisztrációs teher szükséges egy közös európai nyomozócsoport létrehozásához, azonban ennek megalakulása után az adminisztrációs teher jelentősen kevesebb egy jogsegélyek keretei között való együttműködéshez képest. Épp emiatt a több éves, adminisztratív folyamat miatt szükségeszerű mérlegelni, hogy mely ügyekben célszerű részt venni JIT-ben.

A holland Buidelwolf fedőnévvel ellátott nyomozásban felmerült magyar elkövetők és áldozatok miatt például közös nyomozócsoportban szándékozott a holland és a magyar hatóság eljárni, azonban itt a nyomozás során történt egyeztetések során tapasztalható volt, hogy az adminisztratív kötelezettségek miatt olykor hónapokat kellett várni egy-egy döntésre, amihez több koordinációs értekezletre is szükség volt. Illetve az ezt követő Galaton-Apus-nál kifejezetten lassította a nyomozati munkát a JIT megalakulását megelőző egyeztetési folyamat. *„Mi elrendeltünk egy nyomozást, de mi arra gondoltunk, hogy majd legkésőbb két hónap múlva megy a JIT és aztán az információáramlás és lekezdünk dolgozni. Ehelyett egy évig állt az ügy.”*⁷

⁶ Lisa Horvatis – Bart de Buck: The Europol and Eurojust Project on Joint Investigation Teams. ERA Forum 2007/8. 239-243. o.

⁷ Interjú K. K. a KR NNI-nél dolgozó rendőr őrnaggyal, 2016.12.28. (Készítette: Bezsényi Tamás)

Ezzel szemben az Egyesült Királysággal lefolytatott Birkhill fedőnevű ügyben egy rövid egyeztetés után megszületett a JIT megállapodás. Ez volt az emberkereskedelem területén az első magyar részvétellel létrejött közös európai nyomozócsoporthoz, amelyben 2013. januárjában jött létre a JIT megállapodás. Az elkövetői körrel szemben a magyar hatóságok már korábban folytattak nyomozást, amelyről jogsegély kérés keretében értesítették az angol hatóságokat. Adminisztratív akadályok és kötelezettségek nehezen teljesíthetősége miatt erre nem érkezett külföldről válasz, így a magyar hatóságok kénytelenek voltak felfüggeszteni a magyar büntetőeljárást. Majd több hónappal később az angolok felkeresték a magyarokat ugyanezzel a szervezett bűnözői csoporttal kapcsolatban, amikor is a magyar fél emlékeztette őket a korábbi megkeresésre. Így kiderült, hogy mindkét országnak egy időben érdeke a szervezett bűnözői csoport felszámolása, ezért a 2013. januárjában megtartott első koordinációs értekezleten elhangozottak alapján pár héttel később már alá is írták a felek az JIT megállapodást. A mindkét országban már előrehaladott állapotú nyomozásoknak köszönhetően az elkövetőket a két nyomozóhatóság gyorsan el tudta fogni, majd még a tárgyév végére ítélettel zárult a büntetőeljárás Angliában.

Azonban volt olyan, szintén nemzetközi prostitúciós tevékenységet irányító bűnszervezet elleni nyomozásban folytatott ügy is, ahol az általunk megkérdezett előadók nem is mérlegelték, nem tartották volna előnyösnek a JIT létrehozását. Az Egyezményben megállapítottak szerint akkor indokolt, illetve érdemes JIT megalakítását kezdeményezni, ha egy kifejezetten nehéz, komplex nyomozati munkáról van szó, vagy ha nagyobb számú és jelentőségű nemzetközi segítségre van szükség nyomozati cselekmények végrehajtásához. A nyomozóhatóságnak tehát alapvetően ezeket is mérlegelnie kell, hogy mely ügyekben célszerű a JIT létrehozása. Az említett példában, ahol nem kezdeményezték a JIT létrehozását, magyar származású, egymáshoz rokoni és baráti szálakon kapcsolódó személyek közvetítettek nőket Németországba és Ausztriába prostitúciós tevékenységre. A nők kint megszerzett jövedelmének nagy részét elvették, és Magyarországon különböző cégeken keresztül próbálták tisztára mosni. Az ügyben eljáró előadók végül sikeresen bizonyították mind az üzletszerű kerítést, és a pénzmosás tényállásait is, anélkül, hogy JIT-ben működtek volna együtt az osztrák vagy a német hatóságokkal. Ehelyett a megkérdezett előadó elmondta, hogy a büntetőeljárásban a titkos információ gyűjtés és a titkos adatszerzés révén (ami a 2010-es évek elején még mindig elsősorban a telefonlehallgatásokra vonatkozott) kellő mennyiségű és súlyú bizonyítékot tudott szerezni az elkövetői kör ellen, így nem volt szüksége a külföldi hatóságok intenzívebb együttműködésére.

A már megkezdődött büntetőeljárások megléte mellett feltétele a JIT elindulásának, hogy a két eljárás elkövetői köre nagy mértékben azonos legyen. Ez látszólag tűnhet egy triviális feltételnek is, azonban ha behatóbban ismerjük a felderítés és a nyomozás folyamatát, akkor érthetővé válik ennek kérdésessége. Ugyanis a felderítés során valójában sokkal szélesebb körű kapcsolati hálót próbálnak rekonstruálni, sokkal több, a bűncselekményhez kapcsolódó személy merülhet fel a különböző bűnügyi információkban, mint ahány személyt sikeresen eljárás alá lehet majd vonni.

A felderítői munkát egy halász hasonlattal érdemes érzékeltetni, mivel a felderítők a titkos információgyűjtés során kiszélesítik a nyomozás későbbi hálóját, azonban az már a nyílt eljárást lefolytató, vagyis a nyomozati szaktól a vizsgálati munka végéig ugyanazon előadó által lefolytatott eljárásból derül ki, hogy a felderítő kifeszített hálójában mennyi bizonyítékként is használható hal található.

A korábban említett holland Buidelwolf-ügy JIT-ben való nyomozása végül azért hiúsult meg, mert nem volt kellő átfedés a két eljárás elkövetői köre között. Ugyanis a felderítés során bizonyítást nyert, hogy a magyarokból álló szervezett bűnözői csoport magyar állampolgárságú nőket szállított Hollandiába, ahol úgynevezett „leadó” formájában az általuk megkeresett összegek egy jelentékeny hányadát elvették, hogy befektessék az illegális cselekményeik fejlesztésébe. A magyar elkövetők elsősorban Hágába vitték a nőket, ahol prostitúciós tevékenységet kellett végezniük. A közös nyomozás legfőbb akadályát elsősorban az jelentette, hogy a magyar büntetőeljárásban szereplő elkövetői kör csak baráti és rokon szálakon kapcsolódott azokhoz az elkövetőkhöz, amelyek kiemelt jelentőséget kaptak a holland eljárásban. A kinti eljárásban felmerült személyekre viszont a hazai szerveknek konkrét terhelő adatai nem voltak, habár a tanúként szereplő prostitúciós munkát végző nőkön keresztül össze lehetett volna kapcsolni a két elkövetői kört, hiszen ők ismerték a magyar és a holland nyomozásban szereplő elkövetőket is. A szükséges intézkedések lebonyolítására ez esetben végül bűnügyi jogsegély keretében került sor.⁸

Így bár kapcsolódott a két büntetőeljárásban az elkövetői kör, más-más személyekre volt a hatóságoknak terhelő adata. Gyakran a büntetőeljárásokban, és a közös nyomozócsoporthok munkájában épp az jelent inkább problémát, hogy túl sok személy és különböző nyomok merülnek fel a felderítés, illetve a nyomozás alatt folytatott titkos adatszerző tevékenység során. Attól függően, hogy épp mennyire előrehaladott a büntetőeljárás, milyen bizonyítékok állnak már rendelkezésre, de ez a növekedés terhelő is lehet. Ilyenkor ugyanis a hatóságnak döntenie kell, hogy az újabb szálakat az adott ügyben tárja-e fel, vagy különítse el tőle azokat.

Városi kapitányságokon illetve Budapest kerületeiben sokkal gyakoribbak az úgynevezett szélesítések, vagyis egy-egy elkövetőhöz vagy elkövetői csoporthoz olyan cselekmények kötése, amelyek révén a már meglévő bűncselekmények rendbeliségét növeli vagy a újabb tényállásokkal való meggyanúsítás okán a bűncselekmények portfólióját gazdagítja. Megyei illetve kiemelt nyomozószerveknél, mint a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodája azonban ez sokkal ritkább, hiszen a felderítési szakaszban már meghúzzák a későbbi nyílt eljárás határait, vagyis szervezetiileg determinált, hogy mi fér bele egy-egy adott büntetőeljárásba.

A közös nyomozócsoporthban folytatott eljárásnál ebben a döntésben nagy szerepe van annak, hogy hol tart az ügy nyomozati munkája a különböző országokban. Ugyanis a JIT-ben a két országban lévő eljárási cselekményeket szorosan össze kell hangolni, ideális

⁸ Szabó Szonja: Praktische Erfahrungen mit gemeinsamen Ermittlungsgruppen – eine wirksame Lösung mit Kompromissen bei der Bekämpfung des Menschenhandels. Mitteleuropäische Polizeiakademie. Erfahrungen mit JIT. MEPA Fachjournal, Ausgabe Nr.2. Jahr 2015: 55-61. o.

esetben mindkét (vagy több) fél érdekelt a hatékony és gyors információcserében. Amíg az ügy nyomozati szakban van kiemelten fontos az információk beszerzése, feldolgozása, különböző szálak felderítése. Azonban ha már feltehetően elegendő bizonyítékkal rendelkeznek az adott elkövetői körre vagy személyekre, szintén stratégiai döntés, hogy milyen mértékben akarnak még további személyek és egyéb szálak után nyomozni. Egyik általunk megkérdezett nyomozó szerint nagyon fontos, hogy az ügyet a nyomozás során „egyben lehessen tartani”, ez véleménye szerint a sikeres eljárás titka. Egy idő után tehát szükséges a felderítés és az újabb információk feldolgozásának lezárása, ha már az adott elkövetői kör esetében kellő számú bizonyítékkal rendelkeznek. Ebből következik, hogy nemzetközi együttműködés esetében, ha az egyik országban már pl. bírói szakban van az ügy, és már nincs nagy mennyiségben szükségük újabb információk átvételére, sőt, már nincs is lehetőségük feldolgozni, akkor kevésbé lesznek érdekeltek a JIT-ben való hosszabb együttműködésben.

A közös európai nyomozócsoportok esetében kiemelt jelentőségű, hogy a magyar ügy, amellyel összekapcsolódik a külföldi eljárás lehetőség szerint még nyomozati szakaszban legyen, hiszen vizsgálati szakaszban a védőügyvédek törvényes jelenléte már nem tenné célszerűvé az együttműködés során megszerzhető adatokat. Azonban a hazai speciális felderítési szakasz miatt, amely nem áll ügyészégi felügyelet alatt, lehetővé válhat hogy egy a külföldi országban előrehaladott nyomozás magyar pandantját rövidebb titkos információgyűjtés segítségével alapozzák meg a hatóságok.

A szélesítés nagyon meghatározó lett a fentebb vázolt Buidelwolf nyomozást követően indult ügyben. Miután a Buidelwolf esetében meghiúsult a közös európai nyomozócsoport, és az eljárást a hágai rendőrök egyedül végül sikeresen lefolytatták, a büntetőeljárás miatt tért vesztett magyar bűnelkövetők helyére röviddel az eljárás megindulását követően újabb magyar elkövetők jelentek meg, akik nem csupán ismerték a Buidelwolf nyomozás során elfogott személyeket, hanem lényegében annak a csoportnak a konkurensiként voltak ismertek. Az új csoportosulás korábban elsősorban Németországban végzett emberkereskedelmi munkát, azonban a szervezett bűnözői csoport tagjai ugyanonnan, Baranya megyéből származtak, mint a hágai rendőrök által elfogott csoportosulás tagjai. A holland rendőröknek is később derült ki, hogy a német piacon tevékenykedők a letartóztatásokról szóló hírek miatt mentek ki Hágába elfoglalni a korábbi versenytársuk pozícióit. Ennek köszönhetően a hágai rendőrök újabb felderítést eszközöltek, majd megkeresték a KR NNI-t, hogy újabb koordinációs értekezleten vázolják és elemezzék a lehetőségeit egy újabb közös nyomozócsoportnak.

A Joint Investigation Teamek habár az Eurojuston kerülnek finanszírozásra, mégis gyakran bevonják az Európai Biztonsági és Polgári Ügyrendészeti Agenciát vagy a célszemélyek más országokban való felderítése okán úgynevezett cross-match reportokat szoktak kérni a hatóságok. Egy ilyen elemzésnek köszönhetően lépett be a körvonalazódó közös európai nyomozócsoportba, mivel az új felderítés alapját adó szervezett bűnözői csoportosulás Hollandia mellett Belgiumban, egészen pontosan Ghentben is foglalkoztatott nőket prostitúciós munkával. Így került fel a belga részvétel, amivel a három országot érintő együttműködés egy komoly

nemzetközi sikert eredményezett a későbbiekben. Noha az eljárás kezdete meglehetősen nehezen indult, mivel a három tagország ügyészségét és rendőrségét aktívan be kellett vonni, továbbá a koordináció sikere érdekében az Europol és a Eurojustot is tájékoztatni kellett illetve az általuk végzendő szervezési folyamatoknak köszönhetően a 2013-as év elején megindult egyeztetések után csak a tárgyév végén egészen pontosan 2013. december 17-én írták alá a szerződő felek a megállapodást.

Az így elindult Apus-Galaton eljárás szintén jó példa a korábban említett „szélesítésre”. Míg a holland hatóságok már jogerős ítélettel befejezték az eljárást, a belga hatóság további újabb kérésekkel fordul a magyar hatóságok felé, mivel ennek az európai közös nyomozócsoporthoz a munkájába kapcsolták be más magyar bűnelkövetők által elkövetett szexuális kiszolgáltatottsággal kapcsolatos cselekményeit. A szélesítések tehát itt az ügy nyomozati munkájának lelassulását okozták.

A JIT-en belül az adott résztvevő tagország rendészeti és igazságügyi szerveinek is a szoros, jól működő együttműködése is elengedhetetlen. Az ügyészséggel való hatékony együttműködést nagyban segítené, ha más tagállamokhoz hasonlóan adott bűncselekménytípusra szakosodott ügyészségek, és ügyészek léteznének. *„Nálunk nincsenek vonalvezető ügyészek, ami egy nagy probléma, mert mindenféle típusú ügyet kapnak. A hollandoknál viszont van supervisor ügyész, ami nagyon hasznos.”*⁹ A holland rendszerhez hasonlóan Franciaországban is szakosodott ügyészségek vannak. A tavaly tavasszal elfogások révén realizált Fortune JIT-ben jól látható, hogy amíg a francia partnereknél az ügy a nancy-i szervezett bűnügyekkel foglalkozó speciális ügyészség előtt áll, addig nálunk először a Szeged Járási Ügyészség végezte a nyomozás felügyeletét, majd csak az elfogások előkészítése okán helyezték át az eljáró ügyészt a JIT miatt a Csongrád Megyei Főügyészségre. Nálunk a Joint Investigation Teamek szerepe a hazai büntetőeljárásokban még nem magától érthető sem a rendőri, sem az ügyészi szervezet számára, azonban egyre nagyobb az elfogadottsága.

⁹ Interjú Sz. J. KR NNI-nél dolgozó rendőr őrnaggyal 2016.12.27. (Készítette: Bezsényi Tamás)